

Педагогічная, перакладчыцкая і навукова-даследчая дзейнасць В.У. Таранеўскага

Дулаў А.М., Русілка В.І.

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”, Віцебск

В.У. Таранеўскі трыццаць гадоў адпрацаваў у ВДУ імя П.М. Машэрава, стаяў ля вытокаў факультэта беларускай філалогіі і культуры, творча выявіў і рэалізаваў сябе ў розных сферах прафесійнай дзейнасці: як педагог і выкладчык, як даследчык старажытнай беларускай літаратуры, як тэксталаг і перакладчык з польскай мовы, як адміністратар і арганізатар вучэбна-выхаваўчага працэсу. Вялікі аўтарытэт, якім ён, бясспрэчна, карыстаўся сярод калег і студэнтаў, у многім вызначалася асабістымі якасцямі гэтага чалавека.

Мэта артыкула – выявіць значэнне педагогічнай, перакладчыцкай і навуковай спадчыны Віктара Уладзіміравіча Таранеўскага (1954–2020).

Матэрыял і метады. Крыніцамі для напісання артыкула паслужылі дакументы з асабістай справы В.У. Таранеўскага, інтэрв’ю з ім, успаміны былых студэнтаў, тэксты перакладаў, здзейсненых Віктарам Уладзіміравічам, яго навуковыя і вучэбна-метадычныя публікацыі.

Тэарэтыка-метадалагічную базу даследавання склалі прынцыпы гістарызму, аб’ектыўнасці, сістэмнасці, каштоўнаснага падыходу. Былі выкарыстаны агульналагічныя, спецыяльна-гістарычныя і літаратуразнаўчыя метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. В.У. Таранеўскі выкладаў гісторыю беларускай літаратуры XI–XVIII стст., тэксталагію, міфалогію, умеў захапіць студэнтаў сваёй дысцыплінай. Ён плённа займаўся вучэбна-метадычнай работай, а таксама паспяхова кіраваў навуковымі даследаваннямі студэнтаў. На чарговай хвалі нацыянальнага адраджэння Віктар Уладзіміравіч імкнуўся данесці да шырокіх колаў веды аб роднай мінуўшчыне, таму сканцэнтравваў увагу, найперш, на перакладчыцкай дзейнасці. У перакладзе В.У. Таранеўскага былі надрукаваны Дзярыушы Піліпа Казіміра Абуховіча і Яна Уладзіслава Пачобута-Адлянціцкага, Магілёўская хроніка Трафіма Сурты і Юрыя Трубніцкага, Віцебскі летапіс Міхала Панцырнага і Стафана Аверкі. Важнай вехай перакладчыцкай дзейнасці В.У. Таранеўскага стаў пераклад лістоў Яна Баршчэўскага да Юліі Корсак. Віктару Уладзіміравічу выдатна ўдавалася перадаць не толькі змест і асаблівасці формы, але і дух перакладзеных ім крыніц. Галоўнай сферай навуковых інтарэсаў даследчыка была польскамоўная мемуарыстыка Беларусі XVI–XVII стст.

Заклучэнне. Віктар Уладзіміравіч Таранеўскі застаўся ў памяці калег і вучняў выдатным педагогам, які даваў грунтоўныя веды, умеў захапіць выкладаемымі дысцыплінамі і захаваць да самастойнай працы. Ён быў таленавітым перакладчыкам польскамоўных помнікаў літаратуры Беларусі і знаным літаратуразнаўцам-медывістам. А таксама вельмі інтэлігентным, шляхетным, прынцыповым, справядлівым, ветлівым, душою адданным сваёй справе і Бацькаўшчыне чалавекам. Спадчына В.У. Таранеўскага багатая, яна адкрывае новыя магчымасці для даследчыкаў гісторыі літаратуры і вучыць беражліва, сумленна і старанна захоўваць нацыянальныя багаці, прафесійна і аддана займацца навукай.

Лепшым помнікам Віктару Уладзіміравічу, на нашу думку, можа стаць выданне кнігі “Дзярыушы”, у якой будуць змешчаны помнікі мемуарыстыкі XVII ст. у яго перакладах. Таксама варта выдаць зборнік выбраных работ даследчыка.

Ключавыя словы: В.У. Таранеўскі, пераклады, дыярыушы, мемуарыстыка, мясцовае летапісанне, літаратуразнаўства, медывістыка.

(Ученые записки. – 2021. – Том 33. – С. 200–205)

Pedagogical, Translation and Research Activities of V.U. Taraneuski

Dulau A.M., Rusilka V.I.

Education Establishment “Vitebsk State P.M. Masherov University”, Vitebsk

V.U. Taraneuski worked at Vitebsk State University for 30 years, was among the founders of Belarusian Philology and Culture Faculty, implemented his creativity in different spheres of professional work as a teacher, researcher of Old Belarusian literature, as a text scholar and translator from Polish, as an administrator and organizer of the academic process. His personal qualities resulted in great respect he enjoyed from his colleagues and students.

The purpose of the article is to identify the significance of the pedagogical, translation and research heritage of Victor Uladimirovich Taraneuski (1954–2020).

Material and methods. The sources for the article were documents from V.U. Taraneuski's personal files, interviews with him, reminiscences of the former students, texts of his translations, research and methodological publications.

The theoretical and methodological research base is made up by principles of historicism, objectivity, systemity, value approach. General historical, special historical methods as well as methods of literary critics were used.

Findings and their discussion. V.U. Taraneuski taught History of the 16th – 18th centuries Belarusian Literature, Text Studies, Mythology; he could carry his students by his discipline. He fruitfully worked in the academic and methodological spheres and supervised students' research. Another wave of the national revival influenced Victor Uladimiravich's desire to carry the knowledge about the national past to wide circles of people. That was why he concentrated his attention to translating. V.U. Taraneuski's translations of Dyariushi of Pilip Kazimir Abukhovich and Yan Uladzislau Pachobut-Adlianitski, Magileu Chronocles by Trafim Surta and Yury Trubnitski, Vitsebsk Chronocles by Mikhal Pantsyrny and Stafan Averka were published. An important landmark of V.U. Taraneuski's translation work was Yan Barshcheuski's letters to Yulia Korsak. Victor Uladimiravich succeeded in translating not only contents and features of the form but also the spirit of the translated sources. The main sphere of his research interests was Polish language memoirs of the 16th – 18th century Belarus.

Conclusion. Victor Uladimiravich Taraneuski has stayed in the memory of his colleagues and students as an outstanding teacher, who imparted substantial knowledge, could carry and interest with the disciplines and stimulate independent work. He was a talented translator of the Polish language literature of Belarus and an outstanding medieval literature critic. He was also an intelligent, aristocratic, principle caring, just, friendly, his Motherland and work loving person. Victor Uladimiravich's heritage is rich, it opens new possibilities for researchers of History of Literature. It teaches to preserve national riches, to professionally do research.

The best monument to Victor Uladimiravich can be, to our minds, publication of the book Dyariushi which will contain his translations of the 17th century memoir monuments. A collection of the researcher's selected works should also be published.

Key words: V.U., Taraneuski, translations, dyariushi, memoirs, local chronicles, literature critics, medieval studies.

(Scientific notes. – 2021. – Vol. 33. – P. 200–205)

Для Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава асоба Віктара Уладзіміравіча Таранеўскага ў поўнай меры з'яўляецца знакавай: ён, працуючы ў навучальнай установе з 1983 года, стаяў ля вытокаў факультэта беларускай філалогіі і культуры, які існаваў з 1992 па 2014 год, быў намеснікам дэкана. Пры яго непасрэдным удзеле факультэт стаў сапраўдным навуковым і культурным асяродкам беларускасці ў Віцебскім рэгіёне, што могуць з удзячнасцю пацвердзіць сотні высокакваліфікаваных, прафесійна падрыхтаваных выпускнікоў-філолагаў.

В.У. Таранеўскі творча выявіў і рэалізаваў сябе ў розных сферах прафесійнай дзейнасці: як педагог і выкладчык, як даследчык старажытнай беларускай літаратуры, як тэкстолаг і перакладчык з польскай мовы, як адміністратар і арганізатар вучэбна-выхаваўчага працэсу. Паспяхова самарэалізацыя і вялікі аўтарытэт, якім ён бяспрэчна карыстаўся сярод калег і студэнтаў, у многім вызначаліся асабістымі якасцямі гэтага чалавека.

Мэта артыкула – ахарактарызаваць педагогічную, перакладчыцкую і навукова-даследчую працу Віктара Уладзіміравіча Таранеўскага (1954–2020).

Матэрыял і метады. Крыніцамі для напісання артыкула паслужылі дакументы з асабістай справы В.У. Таранеўскага, інтэрв'ю з ім, успаміны былых студэнтаў, тэксты перакладаў, здзейсненых Віктарам Уладзіміравічам, яго навуковыя і вучэбна-метадычныя публікацыі.

Тэарэтыка-метадалагічную базу даследавання склалі прынцыпы гістарызму, аб'ектыўнасці, сістэмнасці, каштоўнаснага падыходу. Былі выкарыстаны

агульналагічныя, спецыяльна-гістарычныя і літаратуразнаўчыя метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. В.У. Таранеўскі нарадзіўся 18 верасня 1954 года ў вёсцы Байкі Слонімскага раёна Гродзенскай вобласці ў сялянскай сям'і. У час Другой сусветнай вайны яго бацька ваяваў супраць фашыстаў у складзе польскай арміі. Пазней свой воінскі абавязак перад Радзімай выканаў і Віктар. Пасля арміі малады чалавек пайшоў працаваць токарам на Мінскі аўтамабільны завод. Але сваё прызвание Віктар Таранеўскі бачыў у іншым. Таму ў верасні 1975 г. ён стаў студэнтам аддзялення беларускай і рускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна. У маладосці Віктар пісаў вершы, і хоць потым кінуў гэтую справу, спаліўшы сшыткі, адчуванне паэтычнай мовы, рытму і мелодыі, вобразнай гармоніі засталася ў яго назаўсёды. Гэта пазней дапамагло яму і ў выкладчыцкай, і ў перакладчыцкай працы.

Пасля заканчэння БДУ ў 1980 г. В.У. Таранеўскі накіраваўся ў Віцебск, спачатку працаваў метадыстам абласной станцыі юных турыстаў, потым выкладаў беларускую мову і літаратуру ў сярэдніх школах № 10 і № 34. У кастрычніку 1983 г. Віктар Уладзіміравіч быў прыняты на працу ў Віцебскі дзяржаўны педагогічны інстытут імя С.М. Кірава асістэнтам кафедры беларускай мовы і літаратуры [1, арк. 2 адв.].

З лістапада 1986 г. Віктар Таранеўскі навучаўся ў аспірантуры пры кафедры беларускай літаратуры БДУ. Навуковым кіраўніком маладога даследчыка стаў адзін з яго ўніверсітэцкіх выкладчыкаў, знакаміты літаратуразнавец, паэт і пісьменнік, крытык і перакладчык, доктар філалагічных навук, прафесар,

член-карэспандэнт АН БССР Алег Антонавіч Лойка (1931–2008). Буйны навуковец, аўтар дзясяткаў кніг, у тым ліку акадэмічных выданняў і вучэбных дапаможнікаў па гісторыі беларускай літаратуры, а да таго ж добры і светлы чалавек, змяляк, ураджэнец Слоніма, аказаў на Віктара Уладзіміравіча вялікі ўплыў. Менавіта Алег Антонавіч Лойка, адной са сфер навуковых інтарэсаў якога была літаратура Беларусі перадрэнесанснага перыяду і Рэнесансу, прапанаваў тэму дысертацыі, якая стала вызначальнай у навуковай дзейнасці Віктара Уладзіміравіча, – “Гісторыка-мемуарная літаратура Беларусі XVI–XVII стст.”. Важнейшае значэнне мела навуковая стажыроўка аспіранта В.У. Таранеўскага ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве ў 1988 г. Малады даследчык пазнаёміўся з вядучымі польскімі славістамі, у прыватнасці, з прафесарам Здзіславам Нядзелем (1931–1996), вывучаў даследаванні ў галіне мемуарыстыкі, а самае галоўнае – працаваў з тэкстамі дыярыушаў, як апублікаванымі, так і рукапіснымі.

Па заканчэнні аспірантуры Віктар Уладзіміравіч вярнуўся ў ВДПП імя С.М. Кірава, дзе стаў працаваць выкладчыкам, а ў канцы 1990 г. быў абраны на пасаду старшага выкладчыка кафедры беларускай мовы і літаратуры. Гэта былі часы чарговага нацыянальнага адраджэння. Пашыралася сфера ўжытку беларускай мовы, якая ў 1990 г. набыла статус адзінай дзяржаўнай. Расла запатрабаванасць у настаўніках роднай мовы і літаратуры. Таму з верасня 1992 г. на базе адпаведнай спецыяльнасці філалагічнага факультэта быў утвораны факультэт беларускай мовы і літаратуры (з 1993 г. – беларускай філалогіі і гісторыі, з 2001 г. – беларускай філалогіі і культуры), першым дэканам якога стала кандыдат філалагічных навук, дацэнт Людміла Сяргееўна Васюковіч, а намеснікам дэкана – старшы выкладчык Віктар Уладзіміравіч Таранеўскі. На гэтай клопатнай пасадзе, сумяшчаючы з ёй працу на кафедры, Віктар Уладзіміравіч адпрацаваў 7 гадоў, а потым аж да 2014 г. працягваў выконваць абавязкі намесніка дэкана па выхаваўчай рабоце. Такім чынам, Віктар Таранеўскі быў адным са стваральнікаў факультэта беларускай філалогіі, з якім былі звязаны многія гады прафесійнай дзейнасці педагога, перакладчыка, навукоўца.

Усе, хто ведаў Віктара Уладзіміравіча, адзначалі яго безумоўнае знешняе падабенства з Францыскам Скарынам і шляхетную акуратнасць, нават следаванне модзе і арыгінальнасць у адзенні. Думаецца, гэта таксама было выяўленнем самастойнасці, годнасці і незалежнасці характару. Аднак значна болей істотнымі уяўляюцца тая надзейнасць, унутраная прыстойнасць, выхаванасць і шляхетнасць, якія вызначалі сутнасць гэтай асобы.

В.У. Таранеўскі выкладаў гісторыю беларускай літаратуры XI–XVIII стст., курсы па агульнай, славянскай і беларускай міфалогіі, спецкурсы “Тэксталогія” і “Старажытнае пісьменства на ўроках беларускай літаратуры ў школе”. В.У. Таранеўскі ўмеў захапіць

студэнтаў сваёй дысцыплінай, даступна патлумачыць складаныя для іх разумення аспекты. Выпускніца 2000 г. кандыдат філалагічных навук, дацэнт Ганна Аляксандраўна Гладкова ўспамінае: “Віктар Уладзіміравіч чытаў нам курс беларускай старажытнай літаратуры. Быў надзвычай сур’ёзным, вытрыманым выкладчыкам, не шматслоўным, але канкрэтным. Выкладаў курс не па напісанаму, гаварыў сам, толькі часам заглядаючы ў паперы. Адчувалася, што выкладчык дасведчаны, выдатна ведае матэрыял і сам любіць гісторыю і старажытную беларускую літаратуру” [2, с. 449]. “Сярэднявечныя часы проста ажывалі, матэрыялізаваліся падчас яго лекцый. Нават тыя, каму не вельмі было цікава разбірацца ў хітраспльценнях старажытнай літаратуры, і тыя заціхалі і зачаравана слухалі. І было што слухаць. Сівая даўніна натуральна паўставала ў аўдыторыі”, – піша ва ўспамінах выпускнік 2000 г. кандыдат гістарычных навук, дацэнт Яўген Аляксандравіч Грэбень [2, с. 449].

Заняткі В.У. Таранеўскага стымулявалі да самастойнай працы з тэкстамі літаратурных помнікаў. Выпускніца 1996 г. Вікторыя Дашкевіч узгадвае: “У 1990-я інтэрнэтам мы яшчэ не карысталіся. А ў чытальнай зале бібліятэкі было па 2–3 экзэмпляры абавязковых для прачытання твораў на курс у амаль 100 чалавек. За імі станавіліся ў чаргу, іх змест канспектавалі... думаю, што асоба выкладчыка іграла не апошнюю ролю ў імкненні выканаць яго патрабаванні” [2, с. 448].

Нездарма знаходзілася нямала студэнтаў, якія пісалі пад кіраўніцтвам Віктара Уладзіміравіча курсавыя і дыпломныя работы, займаліся навукай, удзельнічалі ў канферэнцыях, друкаваліся ў зборніках. Працы яго выхаванцаў адзначаліся катэгорыямі на Рэспубліканскіх конкурсах навуковых работ студэнтаў. Ён выдатна ўмеў падказаць накірункі даследаванняў, арганізаваць паэтапную працу над тэкстам работы, дапамагаў літаратурай, даваў скарыстацца ўласнымі перакладамі нават да іх публікацыі, вычытваў студэнцкія працы і ўносіў у іх неабходныя праўкі.

Да В.У. Таранеўскага па парадку і дапамогу звярталіся і маладыя калегі, яго былыя студэнты, і заўжды знаходзілі падтрымку: “...ён быў першым, каму я паказала свае спробы перакладаў польскамоўных мемуараў І. Быкоўскага, над літаратурнай спрадчынай якога працавала ў межах кандыдацкай дысертацыі. І Віктар Уладзіміравіч не адклаў мой матэрыял убок, не сказаў, што няма часу, ён адразу пачаў чытаць і праз некалькі дзён вярнуў мне пераклад са сваімі праўкамі і рэкамендацыямі. Я магу сказаць, што мой навуковы шлях адбыўся толькі з лёгкай рукі майго шанюўнага выкладчыка. І я заўсёды пра гэта памятаю”, – піша Ганна Гладкова [2, с. 449].

Вялікую ўвагу Віктар Уладзіміравіч надаваў вучэбна-метадычнай працы. Яго падыход да пабудовы курса “Гісторыя беларускай літаратуры XI–XVII стст.” адлюстраваны ў вучэбна-метадычным комплексе для студэнтаў дзённай і завочнай форм навучання 2007 г., які ўтрымліваў праграму дысцыпліны, кароткі курс

выбранных лекцый, каляндарна-тэматычныя планы, планы лекцый і практычных заняткаў, тэмы рэфератаў, пытанні да экзамена і заліку, а таксама спісы асноўнай і дадатковай літаратуры і тэкстаў для чытання [3]. Такім чынам, ВМК ствараў ґрунтоўную базу для самастойнай работы студэнтаў над няпростымі для разумення творамі сярэднявечнай эпохі.

Як навукоўца, Віктара Уладзіміравіча цікавіла праблема станаўлення апавядальніцтва (нарацыі) у сярэднявечнай беларускай прозе, яго спецыфікі і мастацкіх асаблівасцяў. І гэты інтарэс рэалізаваўся не толькі ў навуковых публікацыях, але і ў аўтарскіх вучэбных дапаможніках, якія ўтварылі своеасаблівы цыкл: “Ад летапісаў да мемуараў” і “Польскамоўныя мемуары Беларусі XVII стагоддзя” (2005), “Гарадское летапісанне Беларусі XVII–XVIII стст.: Віцебскі летапіс М. Панцырнага і С. Аверкі” (2012), “Гісторыка-мемуарная літаратура Беларусі XVI–XVII стст.” (2016) [4–7].

На хвалі нацыянальнага адраджэння канца 1980-х – 1990-х гг. у грамадстве вырасла цікавасць да гісторыі Беларусі. Адкрыццё народу роднай мінуўшчыны Віктар Таранеўскі бачыў сваім галоўным абавязкам. Як вядома, шэраг крыніц беларускай гісторыі створаны на польскай мове. Каб данесці іх змест да шырокіх колаў чытачоў, Віктар Уладзіміравіч сканцэнтрававу увагу, найперш, не на ўласнай навукова-даследчай працы, а на перакладчыцкай дзейнасці. У 1990–2000-я гг. на старонках часопісаў “Спадчына” і “Полымя” былі надрукаваны ў перакладзе В.У. Таранеўскага ўрывак з дыярыушу Яна Уладзіслава Пачобута-Адлянцкага аб бітве з маскоўскім войскам на р. Басі ў 1660 г., а таксама Магілёўская хроніка Трафіма Сурты і Юры Трубніцкага (1992); Дыярыуш Піліпа Казіміра Абуховіча (1995); Віцебскі летапіс Міхала Панцырнага і Стафана Аверкі (1997); Дыярыуш Яна Уладзіслава Пачобута-Адлянцкага (1998, 2001, 2008). Пераклады В.У. Таранеўскага суправаджаліся глыбокімі прадмовамі і змястоўнымі каментарыямі. Некаторыя з іх увайшлі ў зборнікі і акадэмічную анталогію [8–11]. Дарэчы, за папулярызаванне польскамоўнай літаратуры ў Беларусі Віктар Уладзіміравіч атрымаў стыпендыю парызскага часопіса “Культура” (фонд Ежы Гедройца) на стажыроўку ў Варшаве, якую прайшоў увосень 1998 г. [1, арк. 23, 35].

Як вядома, хлеб перакладчыка – нялёгкі хлеб. Гэта карпатлівая праца, што патрабуе шмат часу і сіл. Яшчэ святы Іеранім, заступнік перакладчыкаў, якога цытуе ў сваёй кнізе Умберта Эка, адзначаў, што пры перакладзе неабходна “non verbum de verbo sed sensum exprimerе de sensu” [12, с. 16]. Як удакладняў сам італьянскі навуковец: “Итак, переводить – значит понять внутреннюю систему того или иного языка и структуру данного текста на этом языке и построить такую текстуальную систему, которая в известном смысле может оказать на читателя аналогичное воздействие – как в плане семантическом и синтаксическом, так и в плане стилистическом, метрическом, звуко-

волическом, – равно как и то эмоциональное воздействие, к которому стремился текст-источник” [12, с. 16–17]. Зрабіць якасны пераклад нават сучаснага іншамоўнага тэксту, які б цалкам адпавядаў акрэсленым крытэрыям, справа вельмі і вельмі складаная. Тым больш складаная, калі нас ад стваральніка тэксту-крыніцы аддзяляе некалькі стагоддзяў. Аднак В.У. Таранеўскаму выдатна ўдавалася перадаць не толькі змест і асаблівасці формы, але і дух перакладзеных ім крыніц.

Варта адзначыць багатую і сакавітую мову перакладаў, насычаную вобразна-выяўленчымі сродкамі. У якасці прыклада прапануем падзагаловак да “Дыярыуша” Я.У. Пачобута-Адлянцкага, пераклад ненадрукаванай часткі якога быў апублікаваны даследчыкам у 2008 годзе: “Запіскі мае і дыярыуш маёй ваеннай службы, што, калі і дзе здарылася пры маёй бытнасці, занатаваў я для памяці. Няхай гэта будзе Пану Богу на хвалу і ку чці Матцы Міласэрнай, якая мяне ў розных небяспеках апекавала і з многіх маіх цяжкасцей і клопатаў вызваляла, без якіх, што ні крок, ніколі я не быў і не ёсць” [13, с. 99]. Акрамя вышэйадзначаных асаблівасцей, гэты ўрывак добра захоўвае яшчэ і сінтаксічную асаблівасць польскамоўных тэкстаў.

Польскамоўныя помнікі мемуарнай літаратуры Беларусі XVII ст. павінны былі дайсці да чытача асобным томам з назвай “Дыярыушы” ў серыі “Беларускі кнігазбор”, які быў падрыхтаваны да друку напрыканцы 1990-х гг. В.У. Таранеўскі ўключыў у рукапіс дыярыушы Самуіла і Багуслава Маскевічаў (відавочна, у перакладах старэйшага беларускага літаратурнаўца-медывіста А.Ф. Коршунава), Піліпа Казіміра Абуховіча і Яна Уладзіслава Пачобута-Адлянцкага (ва ўласных перакладах). Напісаў прадмову і падрыхтаваў каментарыі. Агульны аб’ём рукапісу склаў 580 машынапісных старонак [14; 1, арк. 34]. Ён быў перададзены ў выдавецтва, але так і не выйшаў. У выніку мемуары Маскевічаў (Самуіла – упершыню поўны тэкст па-беларуску) і Піліпа Казіміра Абуховіча, а таксама сыноў апошняга былі надрукаваныя пад адной вокладкай толькі праз паўтара дзясятка гадоў у кнізе “Дыярыушы XVII стагоддзя (1594–1707 гады)” [15], выдадзенай у межах акадэмічнай серыі “Помнікі даўняга пісьменства Беларусі”.

Навуковыя інтарэсы В.У. Таранеўскага былі шырокія і не абмяжоўваліся сярэднявеччам, пра што сведчыць яго плённая праца па перакладзе і даследаванні эпістальнай спадчыны выдатнага польска-беларускага пісьменніка XIX стагоддзя, ураджэнца Віцебшчыны Яна Баршчэўскага. В.У. Таранеўскі пераклаў і апублікаваў з ґрунтоўнай прадмай “Лісты да Юліі” Я. Баршчэўскага, арыгіналы якіх захоўваюцца ў фондах Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, змяшчаны сінхронна побач польскамоўныя і беларускамоўныя тэксты. Гэта дае чытачам і даследчыкам выдатныя магчымасці глыбей зразумець лісты выдатнага пісьменніка, якія па сутнасці таксама з’яўляюцца мастацкімі творами, і параўнаць іх з перакладам.

Навуковая прынцыповасць і прафесіяналізм перакладчыка выдатна падкрэслівае той факт, што паэтычныя пераклады вершаў, уключаных у “Лісты да Юліі”, В.У. Таранеўскі даверыў зрабіць выдатнаму беларускаму паэту Анатолю Мікалаевічу Канапельку (1939–2002). Аднак і ў гэтых празаічных перакладаў захавана многа вобразна-выяўленчых паэтычных сродкаў мовы, якія добра перадаюць асаблівасці стылю Яна Баршчэўскага: “Не вечна будзе панаваць гэтая глухая, халодная і невыносная зіма. Сонца павярнулася на лета, а з поўдня прыйдзе да нас жаданая вясна, і аголеныя шкілеты дрэў апрануцца ў лісце, лугі ў кветкі, і рэкі, скінуўшы аковы, паплывуць вольна ў зялёных берагах” [16, с. 81]. Багацце эпітэтаў і метафар вызначае мову лістоў, і гэта ўдалося захаваць у перакладзе.

Перадаючы каларыт арыгіналу, В.У. Таранеўскі захоўвае і ў беларускамоўным тэксе сінтаксічныя асаблівасці польскамоўнага тэксту, у якім аўтар звяртаецца да Юліі Корсак: “Па загадзе Пані я называю яе імем сястры...” [16, с. 11]. З той мэтай перакладчык ужывае многа паланізмаў: “пекная”, “мамуна-дабрадзейка”, “зычэнні” і інш.

Але галоўнай сферай навуковых інтарэсаў В.У. Таранеўскага на працягу жыцця заставалася польскамоўная мемуарыстыка Беларусі XVI–XVII стст. У інтэрв’ю Віктар Уладзіміравіч казаў: “Цікава паназіраць, як праяўлялася асоба ў канкрэтных падзеях, бо нашы продкі ішлі тымі ж шляхамі, што і мы сёння. Мне цікава чытаць мемуары ваенных: яны больш экзатычныя, авантурныя” [17]. Даследчык вывучаў дыярышы жаўнераў – літвіна Яна Уладзіслава Пачобута-Адлянніка і паляка Яна Хрызастома Пасека [18–21], дыярыш ваяводы смаленскага Піліпа Казіміра Абуховіча [22; 23], успаміны Фёдара Еўлашоўскага і лісты Філона Кміты-Чарнабыльскага [24; 25]. Таксама цікавіў Віктара Уладзіміравіча дыярыш Яна Антонія Храпавіцкага, ваяводы віцебскага, які вёў запісы амаль штодня на працягу 29 гадоў, прапусціўшы ўсяго тры дні [26; 27]. Відавочна першым В.У. Таранеўскі звярнуўся да жаночых постацяў у мемуарах XVII ст., прааналізаваў мемуарны пачатак у “Лістах да Юліі” Яна Баршчэўскага [28; 29]. Навуковыя працы Віктара Уладзіміравіча характарызуюцца глыбінёй думкі, тонкай назіральнасцю і непаўторным стылем выкладу матэрыялу, які спалучае навуковасць і мастацкасць.

Дысертация, праца над якой была адкладзена пасля аспірантуры, так і не была абаронена, хаця некалькі разоў Віктар Уладзіміравіч вяртаўся да яе, падрыхтаваў тэкст работы. Між тым, В.У. Таранеўскі карыстаўся заслужаным аўтарытэтам у навуковых колах. Перакладчыцкая і даследчыцкая дзейнасць Віктара Уладзіміравіча дазволілі акадэміку Уладзіміру Васільевічу Гніламёдаву называць яго ў шэрагу знакамітых беларусістаў [30, с. 11]. Як зазначае Ганна Аляксандраўна Гладкова, “ён не меў высокіх узнагарод, не стаў кандыдатам ці доктарам навук, бо не імкнуўся да прызнання, аднак бясспрэчна тое, што

ён быў прафесіяналам у сваёй справе, дасведчаным у самых складаных пытаннях медыявістыкі, Чалавекам з вялікай літары, надзейным, справядлівым і шляхетным. А гэта, мне думаецца, даражэй за любыя адзнакі і ўзнагароды” [2, с. 449]. І з гэтым варта пагадзіцца.

У планах В.У. Таранеўскага быў пераклад польскамоўнай рукапіснай “Хронікі горада Віцебска”. Але гэтым планам не наканавана было здзейсніцца. Стала падводзіць здароўе. У жніўні 2016 г. выкладчык быў вымушаны сысці на адпачынак. У жніўні 2017 г. пабачыла свет апошняе інтэрв’ю з Віктарам Уладзіміравічам, у якім ён распавёў пра асобу і дзейнасць Францішка Скарыны [31]. 10 сакавіка 2020 г. перастала біцца яго сэрца...

Зключэнне. Віктар Уладзіміравіч Таранеўскі застаўся ў памяці калег і вучняў выдатным педагогам, які даваў грунтоўныя веды, умеў захапіць выкладаемымі дысцыплінамі і заахвоціць да самастойнай працы. Ён быў таленавітым перакладчыкам польскамоўных помнікаў літаратуры Беларусі і знымым літаратуразнаўцам-медыявістам. А таксама вельмі інтэлігентным, шляхетным, прынцыповым, справядлівым, ветлівым, душою адданым сваёй справе і Бацькаўшчыне чалавекам. Спадчына В.У. Таранеўскага багатая, яна адкрывае новыя магчымасці для даследчыкаў гісторыі літаратуры і вучыць беражліва, сумленна і старанна захоўваць нацыянальныя багацці, прафесійна і аддана займацца навукай.

Лепшым помнікам Віктару Уладзіміравічу, на нашу думку, можа стаць выданне кнігі “Дыярышы”, у якой будуць змешчаны помнікі мемуарыстыкі XVII ст. у яго перакладах. Таксама варта выдаць зборнік выбраных работ даследчыка.

Літаратура

1. Тараневский Виктор Владимирович. Личное дело / Архіў ВДУ імя П.М. Машэрава. – Ф. 204. Воп. 2-л. Спр. 597.
2. Успаміны пра Віктара Уладзіміравіча Таранеўскага // Актуальныя праблемы істочніковедення: матэрыялы VI Междунар. навуц.-практ. конф., Віцебск, 23–24 апр. 2021 г. / Вит. гос. ун-т; редкол.: А.Н. Дулов (отв. ред.) [и др.]. – Віцебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2021. – С. 448–451.
3. Таранеўскі, В.У. Гісторыя беларускай літаратуры XI–XVII стст.: вучэбна-метадычны комплекс для студ. дзённай і завочнай форм навучання / В.У. Таранеўскі. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2007. – 85 с.
4. Таранеўскі, В.У. Ад летапісаў да мемуараў: вучэб. дапаможнік па гісторыі беларус. літаратуры XII–XVII стст. / В.У. Таранеўскі. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2005. – 39 с.
5. Таранеўскі, В.У. Польскамоўныя мемуары Беларусі XVII стагоддзя: дапаможнік / В.У. Таранеўскі. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2005. – 27 с.
6. Таранеўскі, В.У. Гарадское летапісанне Беларусі XVII–XVIII стст.: “Віцебскі летапіс” М. Панцырнага і С. Аверкі: метаад. рэкамендацыі / В.У. Таранеўскі. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2012. – 44 с.

7. Таранеўскі, В.У. Гісторыка-мемуарная літаратура Беларусі XVI–XVII стст.: метадычныя рэкамендацыі / В.У. Таранеўскі. – Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2016. – 55 с.
8. Віцебскі летапіс / пер. з пол. і камент. В. Таранеўскага // Беларускія летапісы і хронікі / уклад. У. Арлова; прадм. В. Чамярыцкага. – Мінск: Беларус. кнігазбор, 1997. – С. 257–280.
9. Магілёўская хроніка Трафіма Сурты і Юрыя Трубніцкага / пер. з пол. і камент. В. Таранеўскага // Беларускія летапісы і хронікі / уклад. У. Арлова; прадм. В. Чамярыцкага. – Мінск: Беларус. кнігазбор, 1997. – С. 281–390.
10. Піліп Казімір Абуховіч. Дыярыгуш / пераклаў В. Таранеўскі // Старажытная беларуская літаратура (XII–XVII стст.) / уклад., прадм., камент. І. Саверчанкі. – 2-е выд. – Мінск: Кнігазбор, 2010. – С. 531–560.
11. Трафім Сурта і Юрый Трубніцкі. Магілёўская хроніка: [урывкі ў пер. з польскай мовы В. Таранеўскага] / рэдапцыйнае вядзенне В.А. Чамярыцкага // Анталогія даўняй беларускай літаратуры: XI – першая палова XVIII стагоддзя / НАН Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы; падрыхт. А.І. Богдан [і інш.]; навук. рэд. В.А. Чамярыцкі. – 2-е выд. – Мінск: Беларус. навука, 2005. – С. 816–832.
12. Эко, У. Скаazać почти то же самое. Опыт о переводе / У. Эко; пер. с итал. А.Н. Ковалёва. – СПб.: Симпозиум, 2006. – 574 с.
13. Запіскі і дыярыгуш Яна Уладзіслава Пачобута-Адланіцкага / пер. з пол., прадм. і камент. В.У. Таранеўскага / Польшча. – 2008. – № 11. – С. 99–106.
14. Шыёнак, В. Незвычайны перакладчык [выкладчык ВДУ Віктар Уладзіміравіч Таранеўскі] / В. Шыёнак // Віцеб. рабочы. – 2003. – 25 лістап. – С. 1.
15. Дыярыгушы XVII стагоддзя (1594–1707 гады) / укл., пер. з пол. мовы: А.У. Бразгуноў; рэдкал.: А.У. Бразгуноў (старш.) [і інш.]. – Мінск: Беларус. навука, 2016. – 467 с.
16. Баршчэўскі, Я. Лісты да Юліі: Письмы, вершы, балады / Я. Баршчэўскі; укл., пер. з пол. мовы В.У. Таранеўскага; літаратурная апрацоўка вершаў і балад А.М. Канпелькі; падрыхтоўка польскага тэксту да друку С.М. Якаўлева. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2004. – 111 с.
17. Дзядзінкіна, С. Пра што пісалі беларусы ў сваіх дыярыгушах [гутарка з выкладчыкам ВДУ Віктарам Уладзіміравічам Таранеўскім] / С. Дзядзінкіна // Нар. слова. – 2002. – 24 сн. – С. 5.
18. Таранеўскі, В.У. Мемуарыстыка Беларусі другой палавы XVI–XVII стст. (Запіскі мае і дыярыгуш...) Яна Уладзіслава Пачобута Адланіцкага / В.У. Таранеўскі // Беларуская літаратура: рэспубліканскі міжведамасны зборнік / Гомел. дзярж. ун-т. – Вып. 18. – Мінск: Універсітэцкае, 1990. – С. 21–29.
19. Таранеўскі, В.У. Польскамоўныя мемуары ў кантэксце старабеларускай літаратуры XVII ст. (“Запіскі мае і дыярыгуш маёй ваеннай службы...”) Я.У. Пачобута-Адланіцкага / В.У. Таранеўскі // Весн. Віцеб. дзярж. ун-та. – 2007. – № 4. – С. 118–123.
20. Таранеўскі, В.У. «Шчасце як шкло, а шкло як шчасце» (Віцебшчына ў мемуарах Я.У. Пачобута-Адланіцкага) / В.У. Таранеўскі // Віцебскі край: матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., прысвечанай 170-годдзю з дня нараджэння М.Я. Нікіфароўскага, 5 лістап. 2015 г., Віцебск / рэдкал.: Т.М. Адамян (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 2016. – Т. 1. – С. 224–227.
21. Таранеўскі, В. Па старонках мемуараў Яна Хрызастома Паска / В. Таранеўскі // Шляхам гадоў: гіст.-літ. зб. / уклад. Я. Янушкевіч. – Мінск: Маст. літ., 1994. – С. 76–89.
22. Таранеўскі, В.У. “Дыярыгуш...” Піліпа Казіміра Абуховіча / В.У. Таранеўскі // Весн. Беларус. дзярж. ун-та імя У.І. Леніна. Серыя 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія. – 1990. – № 1. – С. 6–10.
23. Таранеўскі, В.У. “Маёй фартуны кароткі шлях такі...”: (па старонках “Дыярыгуша” П.К. Абуховіча) / В.У. Таранеўскі // Актуальныя праблемы ісчочніковедення: матэрыялы III Міждунар. навуц.-практ. канф., Віцебск, 8–9 окт. 2015 г. / Віт. гос. ун-т; рэдкал.: А.Н. Дулов і М.Ф. Румянцова (отв. ред.) [і др.]. – Віцебск: ВГУ імя П.М. Машэрава, 2015. – С. 173–175.
24. Таранеўскі, В.У. Штрыхі да «Успамінаў» Ф. Еўлашоўскага і «Рэестра списань...» Ф. Кміты-Чарнабыльскага / В.У. Таранеўскі // Ученые записки УО «ВГУ им. П.М. Машэрава»: зборнік навуцных трудов. – Віцебск: УО «ВГУ им. П.М. Машэрава». – Т. 6. – С. 177–190.
25. Таранеўскі, В.У. “Лісты” Філона Кміты-Чарнабыльскага / В.У. Таранеўскі // Літаратурныя постаці Віцебшчыны: зборнік навуковых артыкулаў / пад рэд. А.У. Русецкага і В.І. Русілка. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2001. – С. 4–20.
26. Таранеўскі, В.Я. А. Храпавіцкі і яго “Дыярыгуш”: полілінгвістычныя мемуары Віцебшчыны / В. Таранеўскі // Літаратурныя постаці Віцебшчыны: гісторыя і сучаснасць: зборнік навуковых артыкулаў / рэдкал.: В.І. Русілка [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2008. – С. 44–51.
27. Таранеўскі, В.У. “Дыярыгуш” Яна Антонія Храпавіцкага як гістарычная крыніца / В.У. Таранеўскі // Актуальныя праблемы ісчочніковедення: матэрыялы міждунар. навуц.-практ. канф. к 135-летию со дня рождения В.И. Пичеты, Минск–Витебск, 9–11 окт. 2013 г. / Віт. гос. ун-т; рэдкал.: А.Н. Дулов (отв. ред.) [і др.]. – Віцебск: ВГУ імя П.М. Машэрава, 2013. – С. 143–145.
28. Таранеўскі, В.У. Жанчына ў шляхецкіх мемуарах XVII ст. // Віцебскія старажытнасці: матэрыялы навуц. канф. / Упр. ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцеб. аблвыканкома, Віцеб. абл. краязн. музей; рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: Нацыянальная бібліятэка, 2013. – С. 46–47.
29. Таранеўскі, В.У. Мемуарны пачатак у “Лістах да Юліі” Я. Баршчэўскага / В.У. Таранеўскі // Ян Баршчэўскі ў славянскім свеце (да 210-годдзя з дня нараджэння): зб. навуц. арт. удзельнікаў IV Міжнар. навуц. чытанняў, 18–19 мая 2004 г. / пад рэд. В.І. Русілка і В.Ю. Бароўкі. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2004. – С. 118–119.
30. Докладваюць старшыні секцый і “круглых сталоў” [III Міжнароднага кангрэса беларусістаў]: Літаратурна-знаўства / У. Гніламёдаў // Кантакты і дыялогі: інфармацыйна-аналітычны і культуралагічны бюлетэнь. – Мінск, 2000. – № 6(54). – С. 11–12.
31. Таранеўскі, В. Скарыў Еўропу сваім розумам і кнігай / В. Таранеўскі; гутарыў А. Шчарбіцкі // Витьбичи. – 2017. – 31 авг. – С. III (Прилож.: Вечерний Витебск).

Паступіў у рэдакцыю 11.06.2021